

Nr 113

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående avgiftsfri upplåtelse av kronoegendomen 3 mantal Arnö 1¹ (Biskops-Arnö) i Övergrans socken till stiftelsen för föreningen Nordens institut; given Stockholms slott den 9 mars 1956.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF

Ivar Persson

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås, att riksdagen skall medgiva att kronoegendomen Arnö 1¹ (Biskops-Arnö) i Övergrans socken får avgiftsfritt upplåtas till stiftelsen för föreningen Nordens institut, för att stiftelsen på egendomen skall kunna anordna ett institut, där framför allt nordisk kursverksamhet skall förekomma. Tyngdpunkten i kursverksamheten är avsedd att bli en fem månaders vinterkurs, anordnad i enlighet med folkhögskolestadgans föreskrifter.

Enär egendomen vid en upplåtelse av förevarande slag alltjämt kommer att vara bokförd å statens domäners fond, bör denna fond erhålla ersättning från riksstatsanslag för den avgiftsfria upplåtelsen. Det föreslås, att ersättning får utgå från det under åttonde huvudtiteln uppförda förslagsanslaget Ersättning till statens domäners fond för upplåten mark.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 9 mars 1956.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden ZETTERBERG, TORSTEN NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, ANDERSSON, NORUP, HEDLUND, PERSSON, HJALMAR NILSON, LINDELL, NORDENSTAM, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Persson, anmäler efter gemensam beredning med cheferna för finans-, jordbruks- och handelsdepartementen *fråga om avgiftsfri upplåtelse av kronoegendomen 3 mantal Arnö 1¹ (Biskops-Arnö) i Övergrans socken till stiftelsen för föreningen Nordens institut* och anför därvid följande.

Med anledning av en utav *stiftelsen för föreningen Nordens institut* i skrivelse till Kungl. Maj:t den 27 januari 1956 gjord framställning har *domänstyrelsen* i utlåtande däröver den 3 februari 1956 hemställt, att kronoegendomen f. d. överstebostället 3 mantal Arnö 1¹ (Biskops-Arnö) i Övergrans socken, Uppsala län, må för anordnande därstädes av ett nordiskt institut från och med den 14 mars 1957 upplåtas till stiftelsen i huvudsak i enlighet med villkoren i ett mellan styrelsen och stiftelsen upprättat förslag till upplåtelseavtal. Upplåtelsen, som huvudsakligen skulle omfatta egendomens jordbruksdel, avses vara avgäldsfri och bestå så länge egendomen användes för det angivna ändamålet. Med hänsyn till avgäldsfriheten hemställes, att statens domäners fond erhåller ersättning för upplåtelsen enligt vissa angivna grunder.

Rörande egendomens beskaffenhet m. m. inhämtas följande.

Egendomen är belägen 11 kilometer från Bålsta järnvägsstation och är med undantag av bland annat skogsmarken till den 14 mars 1958 utarrenderad till ryttmästaren Hugo Wehtjes dödsbo för en avgäld, som för arrendåret 1955/56 utgick med 10 992 kronor 35 öre. Arrendegården omfattar cirka 78 hektar tomt och åker samt 53 hektar äng och betesmark. Till egendomen hör bland annat cirka 110 hektar avrösningsjord och vattenområden i Mälaren. Läget är naturskönt. Egendomen har ett betydande kulturhistoriskt värde. Enligt Kungl. Maj:ts beslut den 25 januari 1935 skall huvudbyggnaden med flygel och medeltidshuset (den s. k. Klosterkyrkan) m. m. betraktas som byggnadsminnesmärken.

Taxeringsvärdet är 265 500 kronor, varav 195 900 kronor jordbruksvärde och 69 700 kronor skogsvärde.

Av stiftelsens skrivelse framgår, att tyngdpunkten i den planerade verksamheten vid institutet avses bli en vinterkurs i anknytning till folkhögskolestadgans föreskrifter. Denna kurs liksom övrig planerad verksamhet överensstämmer enligt stiftelsens mening nära med de synpunkter, som framlagts av 1943 års statliga utredning om upprättande av ett nordiskt institut.

Stiftelsens skrivelse innehåller i övrigt bland annat följande.

Ända sedan 1930-talet har man inom föreningen Norden dryftat planer på ett s. k. nordiskt institut, vilket skulle bli centralpunkt för studiet av nordiska förhållanden och frågor rörande det nordiska samarbetet. Vid institutet skulle framför allt nordisk kursverksamhet förekomma.

Sedan frågan om inrättandet av ett dylikt institut i början av 1940-talet aktualiserats såväl inom riksdagen som från föreningens sida och vissa förberedande utredningar verkstälts både genom statens och föreningens försorg tillkallade ecklesiastikministern i början av år 1943 vissa sakkunniga för ytterligare utredning av hithörande frågor. De sakkunniga avlämnade den 23 december 1943 ett »Betänkande med förslag angående upprättande av ett nordiskt institut» (SOU 1943: 46), vari tillstyrktes att ett sådant institut skapades med statligt stöd. Betänkandet kom dock ej att föranleda någon Kungl. Maj:ts åtgärd. Efter krigsslutet fortsatte föreningen sina strävanden att förverkliga institutsplanerna. Man tänkte sig dock en institution av blygsammare dimensioner än den offentliga utredningen syftat till och förvaltat helt i föreningens egen regi. Vid årsskiftet 1950/51 bildade föreningen en särskild stiftelse för föreningen Nordens institut, vilken numera handhar de frågor, som sammanhänger med det planerade institutet. De senaste årens kraftiga utveckling av de nordiska samarbetssträvandena har nu lett stiftelsen till den övertygelsen, att behovet av en dylik institution blivit ännu större än tidigare. Statsmakternas allt starkare intresse för hithörande frågor, manifesterat genom tillkomsten av Nordiska rådet och flera andra officiella samarbetsorgan, har skapat nya förutsättningar för att konkreta resultat skall kunna uppnås. Det ter sig angeläget, att dessa förutsättningar i alla avseenden verkligen utnyttjas, både när det gäller förverkligandet av äldre planer och upptagandet av samarbete på nya fält ävensom fullföljandet av redan ingångna nordiska överenskommelser. Erfarenheterna torde redan ha visat, att ett nödvändigt villkor för att detta skall ske är dels att ett större antal medborgare än hittills erhåller grundligare insikter i nordiska förhållanden och sammanhang, dels att opinionen hos den stora allmänheten blir bättre underbyggd genom sådan kunskap och erfarenhet, som kan hålla ett starkt och kontinuerligt intresse vid makt. I båda dessa avseenden kommer enligt stiftelsens förmenande det nordiska institutet att spela en synnerligen viktig roll som en central stimulerande kraftkälla. Institutsplanerna bör därför icke längre undanskjutas.

Efter ingående undersökningar av en rad tänkbara platser i Stockholms-trakten, där institutet enligt stiftelsens uppfattning bäst skulle kunna fungera, fick stiftelsen på sommaren 1955 anvisning om att kronoegendomen Biskops-Arnö kunde tänkas vara lämplig för institutet. På grund av den tidigare arrendatorns frånfälle skulle stiftelsen kunna få tillträda egendomen år 1956. En närmare undersökning visade, att egendomen efter viss om- och tillbyggnad väl kunde tillgodose stiftelsens behov och att långt

mindre kostnadskrävande förändringar krävdes än på vissa andra håll. Den 30 december 1955 slöt stiftelsen preliminärt avtal med dödsboet om övertagande av arrendet från och med den 14 mars 1956. För stiftelsen innebär upprättandet av institutet att den ikläder sig ett betydande ekonomiskt ansvar. Stiftelsen förfogar f. n. över cirka 530 000 kronor. Dessa medel jämte det bidrag av lotterimedel å 350 000 kronor, varom ansökan gjorts, torde nätt och jämnt täcka de utgifter, som är förknippade med övertagandet av egendomen och dess iordningställande för ändamålet. Jämte utlösandet av de nuvarande arrendeinnehavarna gäller dessa viss nödvändig ombyggnad samt uppförandet av ett elevhem för omkring trettio personer, vilket tillsammans med redan existerande förläggningmöjligheter skulle motsvara det beräknade utrymmesbehovet, vartill kommer institutsbyggnadens inredning. Bortsett från ifrågakommande statsbidrag enligt gängse normer för folkhögskolor, vilket stiftelsen hoppas få åtnjuta, måste driften därför göras i stort sett självbärande. Det framstår därför som högligen önskvärt, att de årliga utgifterna för kronoegendomens nyttjande blir så låga som möjligt. Någon egentlig driftsfond förfogar stiftelsen för närvarande icke över.

Under åberopande av det anförda och med hänvisning till det landsgagneliga i det avsedda syftet anhåller stiftelsen, att egendomen måtte från och med den 14 mars 1956 avgiftsfritt upplätas till stiftelsen för anordnande därstädes av ifrågavarande institut samt att upplåtelsen måtte gälla så länge egendomen nyttjas för detta ändamål.

Domänstyrelsen har i sitt förenämnda utlåtande bland annat meddelat, att upplåtelsen varit föremål för överläggningar mellan representanter för styrelsen och stiftelsen. I anslutning till vad som vid överläggningarna förekommit har ett förslagsavtal upprättats angående den fortsatta upplåtelsen. Denna bör — bland annat för att laga av- och tillträdessyn skall kunna hållas inom föreskriven tid — lämpligen räknas från den 14 mars 1957, då arrendekontraktet skulle bringas att upphöra. I upplåtelsen avses icke ingå *dels* en tomt om cirka 1 200 kvadratmeter vid Färjestaden för uppförande av en bostadsbyggnad för Uppsala revirs räkning, *dels* fiskarlägenheten Skegarn, *dels* egendomens skogsmark, dock att viss skogsmark, som är avsedd till bete skall ingå i upplåtelsen, *dels* ock all rätt till jakt. Vissa villkor för upplåtelsen har intagits i avtalsförslaget.

Härefter har domänstyrelsen anförte följande.

Styrelsen har vid avtalets upprättande förutsatt, att egendomen med hänsyn till de ur allmänna synpunkter synnerligen betydelsefulla ändamål för vilka egendomen avses skola disponeras bör upplätas utan avgäld till kronan. Enär egendomen vid en upplåtelse av detta slag alltjämt kommer att vara bokförd å statens domäners fond, bör i sådant fall denna fond i enlighet med de i proposition nr 158/1939 angivna redovisningsprinciperna tillgodoföras ersättning genom ett under vederbörande huvudtitel anvisat ersättningsanslag. Egendomens jordbruksdel är å fonden bokförd till ett värde av 90 000 kronor. Ersättningen utgår enligt nu gällande grunder med 4 procent å bokförda värdet och skulle således nu utgöra 3 600 kronor per år.

Enär egendomens huvudbyggnad och rättarbostad vid en upplåtelse till

stiftelsen komma att tagas i anspråk för institutets verksamhet, måste ny manbyggnad och en arbetarbostad uppföras. Härjämte erfordras viss komplettering av inredningen i ladugården, som även skulle förses med mjölkrum. Kostnaderna för dessa byggnadsarbeten ha beräknats uppgå till omkring 125 000 kronor. Domänstyrelsen skulle åta sig att låta utföra nämnda arbeten mot att stiftelsen erlägger ränta efter 5 procent per år å byggnadskostnaderna från det respektive arbete avsynats och godkänts. Här om avses särskilt avtal skola träffas mellan styrelsen och stiftelsen.

Styrelsen tillstyrker för sin del en upplåtelse av egendomen till stiftelsen efter i huvudsak de angivna riktlinjerna.

För upplåtelsens genomförande torde riksdagens medverkan vara erforderlig.

Riksräkenskapsverket anser i likhet med domänstyrelsen, att vid en upplåtelse utan avgäld till kronan av den ifrågavarande egendomen statens domäners fond årligen från vederbörligt anslag till ersättning till statens domäners fond för upplåten mark bör tillgodoföras en ersättning motsvarande fyra procent av egendomens bokförda värde. Riksräkenskapsverket delar också domänstyrelsens uppfattning, att upplåtelsen icke kan ske utan riksdagens hörande.

Departementschefen. Upprättandet av ett nordiskt bildningsinstitut av folkhögskolekaraktär, sådant som i förevarande ärende avses, har länge varit ett önskemål i vida kretsar. För egen del instämmer jag helt i dessa önsknings. Den för institutet särskilt bildade stiftelsen har arbetat på olika fronter för att möjliggöra institutets tillkomst. En av förutsättningarna för ett institut har varit att erhålla en lämplig egendom för institutet. Denna förutsättning synes nu kunna bli uppfylld. Kronoegendomen Biskops-Arnö har befunnits lämplig. Den kan också bli frigjord för övertagande av stiftelsen inom en relativt kort tidsperiod. Domänstyrelsen har förordat, att egendomen i fråga får upplåtas till stiftelsen från den 14 mars 1957, att upplåtelsen får gälla så länge stiftelsen använder egendomen för det nu avsedda ändamålet samt att stiftelsen icke skall vara skyldig att erlägga någon avgäld till kronan för upplåtelsen. Jag tillstyrker till alla delar dessa styrelsens förslag. Det torde få ankomma på domänstyrelsen att träffa vederbörligt avtal om upplåtelsen med stiftelsen samt bestämma de villkor, som därvid bör stipuleras rörande bland annat egendomens skötsel.

Domänstyrelsen har också påpekat, att vid en avgiftsfri upplåtelse ersättning enligt vissa grunder bör utgå till statens domäners fond från ett rikstatsanslag. Jag har ingen erinran mot de av domänstyrelsen föreslagna grunderna. Med hänsyn till att det blivande institutet närmast avses få karaktären av en folkhögskola, synes skäligt att nämnda ersättning får utgå från det på riksstatens driftbudget under åttonde huvudtiteln uppförda förslagsanslaget till Ersättning till statens domäners fond för upplåten mark (1955/56: VIII N 5).

Under åberopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att medgiva

dels att kronoegendomen Arnö 1¹ (Biskops-Arnö) i Övergrans socken, Uppsala län, må utan avgäld till kronan upplåtas till stiftelsen för föreningen Nordens institut från den 14 mars 1957 så länge stiftelsen använder egendomen till upprätthållande av ett nordiskt bildningsinstitut,

dels ock att ersättning till statens domäners fond för denna avgiftsfria upplåtelse får utgå i enlighet med vad jag i det föregående förordat.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

E. Erlandsson